

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 31.

Koosolek 26. augustil 1917 kubermangu lossi Valges saalis,
Tallinnas, Toompeal.

Koosolekut juhatab A. Vallner.
Protokoll kirjutab H. Kask.

Koosolekust võtavad osa 30 nõunikku:
Hans Roos, Ar. Vallner, H. Kuusner, Chr. Arro, A. Leetsmann, K. Ast, Jul. Seljamaa, T. Kuusik, J. Kalm, Masik, K. Saral, J. Tõnisson, J. Raamot, J. Temant, T. Laur, J. Lasn, Aug. Kohver, J. Reintam, A. Veiler, H. Kruus, Piip, H. Pöhl, N. Köstner, J. Kukk, J. Vilms, J. Jaakson, J. Kärner, A. Birk, H. Reiman, H. Kask.

Päevakord:

1. Maanõukogu üleskutse Eestimaa rahvale.
2. Sõjavigastatute avitamise komitee asutamine ja sellesse kolme liikme valimine.
3. Maavalitsuse teadaandmine raha soetamise asjus.
4. Maavalitsuse aruanne.
5. Eestseisuse aruanne.
6. Maanõukogu istumise ajajärgu pikkuse kindlaksmääramine.

1. Teadaandmine uue liikme Maanõukokku astumise kohta.

Peale koosoleku avamist annab juhataja teada, et koosolekust esimest korda osa võtab Pärnu linna volinik Hugo Jakobi p. Kuusner.

2. Üleskutse Eestimaa rahvale.

Eilasel koosolekul valitud komisjoni poolt väljatöötatud üleskutse „Eestimaa rahvale“ kannab ette nõun. Vilms.

Esimesena võtab sõna nõun. Saral ja toonitab, et stiililiselt kõlab üleskutse konarline ja arvab, et seda oleks võinud paremini kokku seada.

Nõunik Jaakson tähendab, et mõned laused on liig kategoorilised, näituseks: „kõik, kes maalt põgenenud on, kahetsevad seda“, niisama ütetus, mis käib vene rahva sallimatuse kohta, ei ole mitte päris õige.

Tõnisson teeb ettepaneku, üleskutset vastu võtta ja mitte veel avaldada, vaid arutamist järgmise koosolekuni edasi lükata, kuni Maanõukogu liikmed sellega ennast lähemalt tutvustanud on ja meie poliitilised asjad veel rohkem selgunud on.

Hääletamisel lükatakse see ettepanek tagasi ja asutakse üleskutse üksikasjalise arutamise juurde.

Vähemate parandustega võeti üleskutse järgmisel kujul vastu: (vt. lisa nr. 1).

3. Valimised.

Sõjavigastatute avitamise komitee kohta, mis Aj. Valitsuse poolt asutatud, annab seletust hr. Masik. Maavalitsuse liikmete enamus on tarviliseks arvanud kubermangu sõjavigastatute avitamise komiteesse Maanõukogu poolt 3 liiget valida. Hra Masik on aga eraarvamisel ja soovib vähemalt 8 saadikut valida ja 9-daks Töö ja Hoolekand. osak. juhatajat ja peale selle igast maakonnast 1 sõjavigastatu.

Birk avaldab arvamist, et nimetatud komitee tuleks Maapäeva kätte võtta.

Valiti 3-liikmeline komisjon, kes rutuliselt välja töötaks korralduse, mille järele nimetatud komitee töötama võiks hakata.

Komisjonisse valiti nõunikud Jaakson, Masik ja Veiler.

4. Maapäeva istumise järgu pikkuse küsimus.

Erakorraliselt võetakse arutusele päevakorra 6 punkt, Maapäeva istumise järgu pikkuse üle.

Jaakson avaldab arvamist, et Maanõukogul oma istumisi jätkata tuleks ja rohkem aktiivsust avaldama peaks nii asutuste ülevõtmise asjus kui ka maksude pealepanemise korralduses.

Tõnisson teeb ettepaneku, et sellejoo-nega ainult veel mõni päev koos istuda kõige hädalisemate asjade äraõiendamiseks.

Vallner arvab, et Maapäeval tingimata tarvilik oleks vähemalt järgmine nädal veel töötada.

Käesoleva istumise ajajärgu pikkuse kohta otsust ei tehtud.

Otsustati igatahes järgmine koosolek ärapidada esmaspäeval, 28. skp. kell 4 p. l.

5. 50.000-rublalise krediidi lubamine Maavalitsusele.

Maavalitsuse esimees hr. Raamot avaldab soovi, et Maapäev maavalitsusele krediidi muretsemiseks volituse annaks ja teeb järgmise ettepaneku, mis ühel häälel vastu võeti: „Maanõukogu annab Maavalitsusele luba ühes Tallinna rahaasutuses liikmeks astuda ja seal enesele krediiti avada kuni 50.000 rublani siia sisse arvates seda 30.000 rbl. krediiti, mida Maapäev 11. skp. Maavalitsusele teha lubas.“

6. Teadaandmine valitsuse asutuste ülevõtmise kohta.

Üleandmise asjus annab hr. Raamot teada, et valitsuse asutuste ülevõtmisega tööl oldakse ja järgmise nädala jooksul vast juba lõpule jõuab. Takistusi katsutakse teha ainult veterinärosakonna ülevõtmise juures seniste ametnikkude poolt.

7. Teadaandmine disenteeria levimise kohta.

Hr. Konik annab teada, et praegusel ajal maal disenteeria õige tõsine seisukorra on võtnud. Eestimaal on juba 450 haigekest jäänud juhtumist. Surevus on läbiseigi 10%. Haiguse laialilagunemisele aitavad suurel määral sõjaväed kaasa.

8. Teadaandmine koolide kohta.

P. Pöld annab aru oma Peterburis käigu kohta, mis kooli asjus, iseäranis rahvakoolide direktorite ja inspektorite kohtade ärakaotamise asjus, tehtud ja teatab, et õieti mingisuguseid positiivseid otsuseid ministeeriumis anda ei tahetud. Niisama ei antud ka kindlaid otsuseid Saaremaa koolide tagasitoomise asjus.

9. Teadaandmine kubermangu asutuste ülevõtmise kohta.

Kubermangu asutuste ülevõtmise asjus avaldab juhataja Vallner soovi, et maavalitsus selleks sammusid astuks, et nimetatud asutused kõik enamvähem ühekorraga ülevõetud saaks, sest kui mõne asutuse ülevõtmine kauemaks jääb, siis takistab see nende asutuste tööd, mis juba ülevõetud on, sest nende tööl on teatud ühendus olemas.

10. Seletus Tallinna streikide kohta.

Hr. Masik annab seletust streikide asjus, millede kõrvaldamine lepituskomisjonide abil suuremalt jaolt kõrvaldatud on.

11. Teadaandmine töökommisari ameti kohta.

Töökommisari sisseseadmise asjus teatab Masik, et tema maavalitsuse poole on pööranud küsimusega, kas võib Töö ja Hoolekandmise osakonna juhataja ühtlasi ka töökommisari kohuseid täita, ja teatab, et maavalitsus selle kohta jaatava seisukoha on võtnud, seda silmas pidades, et võimalikult rohkem võimu Maapäeva kätte saada.

12. Teadaandmine kubermangu asutuste ülevõtmise kohta.

Hr. Köstner tähendab, et hr. Vallner'i

poolt avaldatud mõtetega mitte täitsa nõus olla ei või. See ei tee suurt takistust, kui mõni asutus, peaaesjalikult mõned «При-цутвие'd» esialgul ülevõtmata jäävad. Viivitust teeb just peaaesjalikult see asjaolu, et enamasti kõigis valitsuseasutustes mingisugust nimekirja ega korraldust olemas ei ole, mille järele võimalik üle võtta oleks. Nende kokkuseadmine võtab aga üsna pikka aega, olgugi et komissar endistele ametnikkudele ettekirjutanud on 2 päeva jooksul seda korda saata.

13. Teadaandmine rüütelkonna asutuste ülevõtmise kohta.

Liivimaal ei saa rüütelkonna asutusi enne üle võtta, kui Läti Maapäev ei ole veel kokku astunud ja Läti-Eesti piir ole veel kindlaks määratud on, sest see ei ole selge, mis tuleb rüütelkonna asjadest meile ja mis läheb Lätimaale.

14. Teadaandmine põllumajanduse osakonna korraldamise kohta.

Põllumajanduse osakonna juhataja hr. Raamot annab aru sellest, mis on seni tehtud nimetatud osakonnas põllumajanduse alal, ja annab teada, et on välja töötanud osakonna kava, millesse kuuluvad neli toimekonda, ja nimelt põllutöö, karjakasvatuse, maaparanduse ja maakorralduse aladel. Lõpuks tähendab hr. Raamot, et maavalitsuse Põllumajanduse osakonna ja Põllutöö keskseltside vahekorra selgitamiseks käis nõun. Kask põllumajanduse osakonna esitajana 20. skp. Tartus põllutöö keskseltside ühisel koosolekul.

Nõun. Kask annab seletust Tartus peetud koosoleku üle ja teatab, et Tartu Põllutöö keskselts täiesti ühineb nende põhjusemõtetega, mis põllumajanduse osakonna kavas välja töötatud on, iseäranis mis puutub põllumajanduslisesse nõukogusse, mis edaspidi vahekorra keskseltside ja maavalitsuse vahel igakordse tarviduse järele ära määrata lubab. Üleüldse olla aga keskseltsid selles arvamisest, et nende tegevus enam-vähem endiseks jääks ja mitte maavalitsuse kätte üle ei läheks; viimase hooletaks oleks ainult üleüldiselt põllumajanduse juhtimine ja keskseltsidele abirahade muretsemine, kunas viimaste kätte kohapeal agronomiliste jõudude ametisse panemine ja töö juhtimine jäetud oleks.

Juhataja Vallner teeb etteheiteid põllutöö osakonna juhatajale sellepärast, et see osakond seni veel mitte midagi tegevalikult ära teinud ei ole, ja leiab tarvilise olema sel korral, kui nimetatud osakonnal midagi teha ei ole, osakonda sootuks ära kaotada, et mitte ilmaasjata osakonna juhatajale palka maksta tarvis ei oleks.

Sedasama toonitab nõun. Kohver.

15. Teadaandmine arhiivi ülevõtmise kohta.

Administratiiv-osakonna juhataja nõun. Kõstner teatab arviihi ülevõtmise kohta, et selle ülevõtmine väga pikale venima peab, sest nimekirjade kokkuseadmine, mida mitte olemas ei ole, 3 aastat aega võtaks. Komissar soovida, et arhiiv esialgselt tema kätte jääks ja meie tarvitada oleks.

Kõstner pöörab iseäraliselt tähelepanemist selle peale, et Maapäev mingisuguseid sammusid maksude võtmise asjus teinud ei ole.

Raamot vastab Vallner'ile, et tema juhataja etteheiteid haavavaks loeb, kuid jätab selle tähele panemata ja teadustab, et põlluosakonnas kõik tehtud on, mis võimalik on olnud, kuid suur töö seisab just ees, iseäranis mis toitluskomiteede ülevõtmisesse ja nende tegevusesse puutub.

Vallner vastab, et põllutöö tegelik töö on, mille juurde peaks kohe asumata, näituseks põllutööliste muretsemine, mida toitluskomitee talitama on pidanud.

Nõunik Temant kaitseb põllutöö osakonna juhatajat ja leiab, et Vallner'i süüdistus asjata on.

Võetakse vastu järgmine nõun. Ast'i poolt tehtud ettepanek: „Maavalitsuse osakondade juhatajate seletusi ning aruandeid ära kuulates läheb Maanõukogu päevakorra juurde üle.“

16. Koosoleku lõpetamine.

Koosolek lõpetati kell 10.20 m. õ.

J. Vilms (*allkiri*).

H. Kask (*allkiri*).

Ar. Vallner (*allkiri*).

J. Temant (*allkiri*).

LISAD.

LISA nr. 1.

Eesti Maanõukogu Eestimaa rahvale.

Riia linn on langenud. Vaenlane tungib Lätimaa pinnal meie kodumaa poole edasi. Loodame, et vaenlase edasitungimine Vene vägede poolt seisma pannaks. Meie peame aga ka seks puhuks valmis olema, kui kodumaa sõjatallernaaks muutub. Mis peab meie rahvas niisugusel korral tegema, kui vaenlase väed maale tungivad?

Maanõukogu annab Eestimaa rahvale tungivalt nõu, omast kodukohast võõrsile mitte põgeneda. Kogu rahvas peab kodumaale paigale jääma. Seda nõu andma sunnivad Eesti rahva esitust järgmised asjaolud.

Meie rahvas ja maa ei ole mitte esimene, keda vaenlase vägede kätte jäämine

ähvardab. Teised läänepool asuvad rahvad on juba selle saatuse osaliseks saanud. Sealt põgenes sõja eest rahvas suurel hulgal omast kodukohast. Kuid võõrsil just langesid nad kõigesuuremasse hädasse ja viletsusse. Need, kes põgenenud ja oma kodukoha mahajätanud, kahetsevad nüüd kibedasti oma sammu. Kui põgeneda, siis peaksime Venemaale põgenema. Vene rahvas on aga meie rahvale võõras oma keele, kommete, vaadete ja usu poolest. Ei saada aru üksteise keelest ja ei mõisteta üksteise eluviisisid, mispärast meie rahval seal sagedasti sootuks raske ja võimatu olukord oleks.

Siia juurde tuleb asjaolu, et toitluse küsimus igalpool sarnaseks on muutunud, et isegi alalistele elanikkudele tarvilisel määral toiduaineid ei jätku, seda enam siis veel sõjapõgenejatele.

Oma kodukohas aga leiavad meie inimesed ikka abinõusid, et omale toiduaineid äraelamiseks tagavaraks jätta.

Lootused riiklise abiandmise peale põgenemise puhul ei ole kuigi suured. Sõjapõgenejaid on nüüd juba miljonisi. Kui meie inimesed veel juure tulevad, siis tõuseb sõjapõgenejate arv veel suuremaks ja abiandmine läheb riigile väga raskeks ning kulukaks.

Kui meie veel praegust riigi rasket majanduslist seisukorda silmas peame, siis tuleb arvata, et riiklise abiandmise peale iseäralisi lootusi ei maksa panna.

Kõigi nende raskuste juure tuleb veel hädahoht, et sõjapõgenejate seas rahva kokkuvalgumise tõttu kõiksugu taudid lahti võivad pääseda. Kuna arstiabi korraldamata, siis tõuseb sellest määratu hädahoht.

Jääb rahvas aga kodumaale, siis jäävad need hädahohtud igatahes vähemaks. Meie jääme oma inimeste keskele oma elukorterite ja varanduse juure, ja kui ka siin mõnda häda peame läbi elama, on see meil kodumaal oma rahva keskel ikkagi palju kergem.

Kuidas oma julgeolekut ja varandust kaitsta ja ennast nälja eest hoida, kui vaenlane peaks maale tulema, selle kohta avaldab Maanõukogu eraldi juhatuskirja.

Lõpuks, kuigi meie rahvas põgeneda tahaks, ei oleks selleks pea mingisuguseid võimalusi.

Üheroopiline raudtee, mis pealinna poole välja viib, on nii riikliste ja sõjaväeliste ülesannetega sedavõrra koormatud, et seal rahvahulkadele lihtsalt ruumi ei jätku. Jääb üle maantee, mis ka sinna samasse välja viib, kuid ka see on suurelt osalt sõjaväelisteks otstarbeteks kinni.

Kui nüüd meie sõjapõgenejad ka sinna valguma hakkaksid, siis takistaks nad esimeseks vägede koondamist pealinna

kaitseks ja teiseks jääks nad pealinna ümbruses kindlasti nälga, sest seal on toiduainete puudus iseäranis karjuv.

Jääks veel nimetada veeteed Soome, kuid võimata on sõjalistel põhjustel laevu saada üle Soome lahe pääsemiseks. Peale selle ootab ka Soomes meid nälg, sest juba ammu on ka seal puudus toiduainete poolest suur ja Soome võimud sunnivad sealt võõrad lahkuma.

Meeles peame veel seda iseäranis tähtsat asjaolu pidama, et riikline kohustustunne meid käseb oma maad korras hoida. Kui meie kodumaalt põgeneme ja

oma maa tühjaks jätame, siis on meie vägedel palju raskem oma kohust täita ja meie maad kaitsta.

Peale selle on ka vägede ülemjuhataja käsu avaldanud, et rahvas mitte ei pea põgenema ega oma kodukollet maha jätma.

Kõiki neid asjaolusid silmas pidades kinnitab Eesti Maanõukogu Eesti rahvale: Jäägem paigale oma kodumaale, missugune saatuse meid ka ei ootaks. Ärgem hävitagem põgenemisega oma kodu ja rahvast. Siin oleme meie sündinud, siia meie ka jääme.